

Zsiga Bulcsú

Előttem az utódom: A vezetőváltás gyakorlata domináns pártoknál

A magyar politika egyik sarkalatos kérdése, hogy lesz-e Orbán Viktor utáni Fidesz? A nemzetközi példák arra mutatnak rá, hogy ez több tényezőn múlik. Zsiga Bulcsú elemzése.





Az elmúlt években elvétve, mostanában pedig egyre gyakrabban lehet hallani arról, hogy [Orbán Viktor](#) a miniszterelnöki pályafutásának a [végéről elmélkedik](#). A karmelitológiával foglalkozó elemzőket leginkább csak az érdekli egy-egy ilyen hír után, hogy vajon kit tekint Orbán Viktor az utódjának, melyik miniszterét tartaná alkalmasnak a Fidesz vezetésére és Magyarország kormányzására. Egyesek már jóval a jövőbeli személyi változás megtörténte előtt levonták azt a konklúziót, hogy [Orbán nélkül nincs Fidesz](#), így bárki, aki a miniszterelnök után jönne, az elbukna. Ez a kérdés azonban ennél jóval összetettebb. Az utódlási kérdés kapcsán már sokkal könnyebben vizsgálható kérdés az, hogy az ilyen típusú politikai manőverek mikor lesznek sikeresek és mikor sikertelenek egy Fidesszel összehasonlítható párt esetében.

Ebben az elemzésben a domináns pártok élén bekövetkező vezetőváltások nemzetközi gyakorlatát fogjuk megvizsgálni, rávilágítva arra, hogy az utódlási folyamatok mikor lesznek sikeresek, illetve sikertelenek. A közhiedelmekkel ellentétben még Orbán nélkül is tudna működni a Fidesz, ehhez azonban a cserét szervezetten, a folytonosság érzetét keltve, a párt egységét megőrizve kellene véghezvinnie a kormánypártnak. Két, a sikeresség szempontjából szinte ideáltipikusnak tekinthető esetet fogunk felvázolni: Szingapúrt és Bolíviát. Előbbi a zökkenőmentes belső hatalomátadás kiemelkedően sikeres példája, hiszen a Népi Akció Párt (PAP) Li Kuang-jao visszalépése óta hatalmon van. A másik végletet, a sikertelenséget a bolíviai Mozgalom a Szocializmusért (MAS) példája fogja demonstrálni. Az Evo Morales



nevével fémjelzett bolíviai domináns képtelen volt rendezetten végrehajtani a vezetőcserét, így a párton belüli harcok és különböző botrányok hatására valósággal összezuhant a párt támogatottsága; 3,16%-ot kapott a legutóbbi választáson.

Politikai vezetés és dominancia

Bizonyos politikusok az egyedi kvalitásaiknak köszönhetően képesek hosszú időn keresztül ledominálni az országuk politikai életét. Ugyanakkor a politikai vezetés csak egy szükséges, de nem elégséges feltétele a dominanciának, hiszen annak a motorja a választásokon győzedelmeskedő pártgépezet is. A domináns kormánypártok rendszerint különböző erőcsoportok heterogén koalíciói szoktak lenni, ami áldás és átok is egyben. Áldás, mert ezek a csoportok versenyeznek egymással, ami magában hordozza a politikai innováció lehetőségét, illetve külön-külön megjeleníthetnek és elérhetnek kulcsfontosságú társadalmi csoportokat. Mindez azonban magával hordozza a belharcok lehetőségét is, ami súlyosan alááshatja a párt működését. Szélsőséges esetben a belviszály elsodorhatja magát a párt vezetőjét, illetve magát a pártot is.

Erre a kihívásra gyakran a pártműködés centralizációjával szoktak válaszolni a domináns pártok vezetői és a hozzájuk lojális erőcsoportok. Így a párton belüli legfontosabb folyamatok a pártelnök irányításával, kvázi kézi vezérléssel mennek végbe, a párttagság és az erőcsoportok mellékszereplőkké válnak. Egy másik lehetséges út, hogy a domináns



párt vezetője ügyes taktikázással és egyensúlyozással fenntartja a párton belüli egységet, kibékíti az egymással rivalizáló frakciókat. Ezeknek a lehetséges megoldásoknak nem csak a párt mindennapi működése szempontjából van jelentősége, hanem az elemzés tárgyát jelentő utódlási problematikában is.

A párton belüli centralizáció elősegítheti a párt vezetésében történő átmenetet, hiszen a vezető és a hozzá lojális körök az elképzeléseik szerint, a tagság és az ellenérdekelt csoportok különösebb beleszólása nélkül jelölhetik ki a méltónak tekintett utódot. Azonban önmagában az utódlás eljárásának a kézben tartása nem garantálja a dominancia továbbvitelét, mivel hosszú távon az nem feltétlenül elég ahhoz, hogy az utódot el is fogadja a közvélemény a párt legitim vezetőjének. Az új vezetőnek ugyanúgy el kell tudnia lávírozni a párton belüli erőcsoportok között, de úgy, hogy megőrzi a mozgásterét.

Kulcsfontosságú az a tényező is, hogy milyen az előd és az utód közötti viszony természete. Ha konfliktusoktól terhelt, akkor ingatag lesz az utód párton belüli pozíciója, valamint a társadalom se fogja benne keresni a várt kontinuitást. A feszültség és a konfliktusosság gyakran az előd és az utód vezetői stílusa közötti különbségből fakadhat. Ez azért nem egyértelmű, mert az előd a hosszú kormányzása során erőteljesen formálta a társadalom vezetéssel kapcsolatos elvárásait. Az utódnak is bele kell tudni nőni a kabátba.

Összegezve az eddigieket, a vezetőcserék vizsgálata során arra jutottunk, hogy az utódlás sikeressége több mindentől is függ; például a



váltás megtervezettségétől, az előd és az utód kapcsolatától, illetve az utóbbi párton belüli és társadalmi elfogadottságától.

A sikeres hatalomátadás mintapéldája: Szingapúr

Az [Uralkodó pártban](#) már foglalkoztunk [Li Kuang-jao](#) vezetésével és a szingapúri domináns pártrendszer tartósságával, így itt csak nagyon röviden elevenítjük fel az előzményeket. A dél-kelet-ázsiai városállam 1965-ben vált függetlenné Nagy-Britanniától. A nemzetépítésben meghatározó szerepet játszó Népi Akció Párt (PAP) Li Kuang-jao vezetésével már a függetlenedést megelőző választáson (1959) fölényes győzelmet aratott. A PAP választási sikerei a mai napig meggyőzőek és páratlanok: az ínségesebb időszakokban is a szavazatok több mint 60%-át szokta kapni a választásokon.

A nemzet atyja pozícióját elfoglaló Li személye nem csak a PAP, hanem Szingapúr nevével is eggyé vált. Li Kuang-jao egy alapvetően ideológiamentes, pragmatista, szakértelmen alapuló vezetési stílust testesített meg, amelynek a gazdasági fejlődés és növekedés adta meg a legitimitást. Ezen felül az ázsiai hagyományok tiszteletét és képviselését is fontosnak tartotta a vezetői imázsának kialakításánál. Bár voltak autoriter és karizmatikus vonásai is, azok nem akadályozták meg abban, hogy az etnikailag sokszínű városállamot sikeresen vezesse és a világ gazdaság egyik legdinamikusabban fejlődő országává alakítsa. Li és a PAP elsődleges politikai terméke a gazdasági siker, ami képes a

szingapúri társadalom minden nagyobb társadalmi csoportja számára gyarapodást biztosítani.

Azonban az átalakuló világrend jelentette új kihívások és a fiatalítás igénye újfent alkalmazkodásra kényszerítette a szingapúri domináns pártot. A fentebb bemutatott tényezők nagyban hozzájárultak ahhoz, hogy a PAP Li Kuang-jao visszalépését követően továbbra is domináns maradjon. Li 1990-es visszavonulását követően [Goh Csok Tong](#) lett a kormányfő. Tongot maga Li jelölte ki utódjának, aki egy párton belüli, gondosan megtervezett generációváltás részeként került Szingapúr élére. Nem volt könnyű dolga az utódnak, mivel az előd jelentősen formálta azokat az elvárásokat, amelyeket a szingapúriak elvártak az ország mindenkori vezetőjétől.

Az új kormányban Li Kuang-jao "rangidős miniszterként" kapott helyet, ahol "szigorú ázsiai apa" módjára tanácsokkal látta el Tongot a legfontosabb közpolitikai kérdésekben, de a kormány mindennapi döntéshozatalába nem szólt bele. Tongnak ebből kifolyólag fontos volt olyan viszonyt ápolnia Li-vel, ami kifelé a kontinuitás jelét mutatja. Szingapúr második miniszterelnöke bár tudott olyan kemény lenni, mint az elődje, azonban másképpen viszonyult a kormányzáshoz. Ameddig Li a "tettek embere" volt, addig Tong az ideális körülményeket igyekezett megteremteni a gazdaság számára. Mindkét politikus a szakértelmet és a gazdasági eredményeket tartotta a legfontosabbnak, azonban az eszközök tekintetében eltérően vélekedtek. Li elsősorban önmagára, pontosabban a tapasztalataira és



ítélőképességére támaszkodott a döntések során, nem igazán adott teret az ellenvéleményeknek. Ezzel szemben Tong előszeretettel konzultált a minisztereivel és más szakértőkkel, igyekezett minél responzívabb lenni a munkájával kapcsolatos visszacsatolásokra és bevonni a szingapúriakat a kormányzásba.

Tongnak nem volt különösebb nehézsége a PAP különböző erőcsoportjaival, mivel Li Kuang-jao már a párt megalakulását követő időszakban egységesítette a pártot. A domináns pártnak egységes, Li által kialakított világnézete és politikafelfogása volt és van, így Tongnak nem kellett különösebben egyensúlyozni a párton belüli csoportok között. Bár voltak belső kritikusai, azonban nem voltak olyan sokan, hogy aláássák a párton belüli pozícióját. A PAP egy erősen centralizált, fegyelmezett párt, ami több más tényező mellett ennek is köszönhette a sikerességét, illetve a párt élén bekövetkezett sikeres személycserét. A kisebb-nagyobb stílusbeli különbségek ellenére Tong át tudta vezetni a Li által hátrahagyott örökséget a XXI. századba – de ami még fontosabb, hogy sikeresen megágyazott Li Kuang-jao legidősebb fiának, Li Hszien Lung miniszterelnökségének.

Hszien Lung húsz évig, 2004-től 2024-ig látta el a kormányfői feladatokat, előtte pedig Goh Csok Tong kormányában volt 1990-től 2004-ig miniszterelnök-helyettes. A hagyományokhoz híven Lung is egy tervezett generációváltás keretében került a PAP és Szingapúr élére. Akárcsak az idősebb Li, úgy Tong is helyet kapott az új kormányban



rangidős miniszterként, ráadásul hatékonyan, konfliktusoktól mentesen dolgoztak együtt.

Li Hszen Lung nem ütött az apjára, ami a politikai vezetési stílusát illeti. [Lung](#) ugyanis sok tekintetben az előző kormányfő, Gog Csok Tong politikafelfogását folytatta és fejlesztette tovább. Még nagyobb hangsúlyt fektetett a társadalmi egyeztetésre, valamint a szakértőkkel történő konzultációkra. Bár a külső kritikusai vitatták érdemeit, Lung nem csak az apja miatt lett Szingapúr miniszterelnöke. A Li család második miniszterelnöke a szakvélemények szerint médiaképesebb volt, mint Tong, vagyis jobban tudott igazodni a modern politika folyamatosan változó nyilvánosságához. Ezen felül fontos szociális reformokat vezetett be a társadalmi egyenlőtlenségek csökkentésének érdekében. Nem meglepő módon a PAP elfogadta a nemzet atyjának az utódját, mint vezetőt. Li Hszen Lungnak mondhatni egy még egységesebb pártot kellett irányítania.

Amikor minden félremegy: Bolívia

Evo Morales Bolívia első őslakos (aymara) származású elnöke volt, akit a 2000-es évek elején hatalomra jutó latin-amerikai baloldali populista hullám egyik legígéretesebb politikusaként tartottak számon. A marxista Morales és mozgalmi pártja, a MAS a liberális demokrácia és a neoliborális gazdasági modell ellen lázadt, nem is beszélve az azt képviselő, európai származású kelet-bolíviai politikai elitől. Az őslakos származású elnök legitimitása karizmatikus politikai stílusán és a jelentős



társadalmi támogatottságán nyugodott. Morales jelentős közpolitikai reformokat hajtott végre, amelynek a fő kedvezményezettjei az ország nyugati részében élő őslakos közösségek voltak. A gazdaság növekedő pályára állítása, az államosítások, a földosztások és más egyéb szociális támogatások milliókat emelt ki a szegénységből.

A 2005-ös bolíviai választás jelentősen átrendezte a pártrendszer szerkezetét. Morales és pártja mind az elnökválasztáson, mind az azzal egyszerre rendezett törvényhozási választáson a szavazatok több mint felét kapta meg (53,74%). A négy évvel későbbi választásokon már a szavazatok 64%-át kapta meg ő és a MAS, vagyis a törvényhozás mindkét házában jelentős többségbe került a baloldal. Ezen felül 2009-ben népszavazást is rendeztek Bolíviában, amelynek eredményeképpen új alkotmány lépett érvénybe, ami lehetővé tette Morales számára, hogy az elnöki rendszerekre jellemző korlátozás ellenére 2014-ben harmadjára is elinduljon az elnökválasztáson.

Az utódlás folyamata a szingapúri szervezettség szöges ellentéte volt a MAS esetében. Morales annyira ragaszkodott a hatalomhoz, hogy 2016-ban népszavazást rendezett arról, hogy a harmadik ciklusát töltő elnök negyedjére is elindulhasson a következő elnökválasztáson. Ezt a népszavazást szorosan, de elvesztette Morales, amelyet nem fogadott el, hanem a hozzá lojális Legfelsőbb Bírósághoz fordulva felülbíráltatta a referendum eredményét és elindult a 2019-es választáson is. Bár Morales ezt a választást is megnyerte, azonban a szavazatszámlálásnál jelentős mértékű szabálysértést állapított meg az Amerikai Államok



Szervezete (OAS). Ez olyan szintű társadalmi elégedetlenséget eredményezett, amely halálos áldozatokkal járó tüntetéshullámokhoz vezetett. Végül a hadsereg és a rendvédelmi szervek szólították fel Moralest a lemondásra, aki ezt követően emigrált. Ezt követően egy évig ügyvezető elnöke volt Bolíviának. A volt elnök ezzel együtt azt hangoztatta, hogy puccs áldozata lett, ami mobilizálta a híveit. Bár Morales később visszatérhetett Bolíviába, azonban nem indulhatott újra az elnöki posztért. A felfordulásból végül Luis Arce, Morales gazdasági és pénzügyminisztere jött ki győztesen, aki meg is nyerte pártjának a 2020-as elnökválasztást. A választás után végül a volt elnök hazatérhetett, kezdetben támogatta is az utódját, azonban a két vezető merőben más elképzeléssel volt a jövőt illetően.

Morales úgy gondolta, hogy Arce majd egyfajta bábként vagy helytartóként fog funkcionálni, vagyis az elődjének a politikáját fogja egy az egyben tovább vinni és az ő elképzeléseit valósítja majd meg. Ez jelentősen eltérő szerepfelfogás, mint amit Li Kuang-jao képviselt. Luis Arce azonban nem engedett Morales nyomásának, helyette inkább ki akarta szorítani a közéletből a mentorát, illetve a saját embereivel alakított kormányt. Arce folytatni akarta a MAS programját, de sokkal pragmatikusabban, mint azt Morales tette. Amíg Morales a karizmatikus vezető egyik mintapéldája volt, addig Arce technokrataként akarta kormányozni az országot. A 2020-as évekre (még mindig) jellemző gazdasági visszaesés nem kerülte el Bolíviát sem, ami magas inflációval, üzemanyag- és áruhiánnyal járt. Luis Arce népszerűsége nem közelítette



meg elődjének a támogatottságát. Morales ráadásul korábbi ígérete ellenére vissza akart térni a bolíviai politikába. Ezt Arce és az igazságszolgáltatás rendre megakadályozta, ami militarizálta Morales követőit; rendszeresek voltak a rendfenntartók és a volt elnök támogatói közötti fegyveres összecsapások.

A Morales és Arce közötti politikai konfliktus megosztotta a kormánypártot, egymással rivalizáló frakciók alakultak ki, ami aláásta utóbbinak az elnöki tekintélyét. Szemben az PAP-al, a MAS jóval kevésbé számít centralizáltnak, ami elsősorban a párt erős mozgalmi jellegéből fakad. Morales a karizmatikus vezetésével képes volt valamennyire összefogni a vidéki őslakos mozgalmárokból álló politikai közösséget, azonban korántsem maradéktalanul. Bolíviában nagyon erős az alulról szerveződő helyi közösségek és a társadalmi részvétel szerepe a politikában. A helyi tradíciókat követő MAS-kormányoknak így sokszor meg kellett hátrálniuk az erős alkupozícióval bíró pártszervezetekkel szemben. Arcenak egy olyan párt jutott osztályrészül, amelyet nem lehetett könnyen kontrollálni, ráadásul Morales és hívei, az evalisták ott támadták, ahol csak tudták.

Arce ingatag helyzetén tovább rontott a 2024. június 26-i katonai puccs. Mind az ellenzék, mind Evo Morales részéről az vád érte Luis Arce elnököt, hogy önpuccsot kísérelt meg, hogy javítson az egyre romló népszerűségi indexén. Bár ezt a vádat hitelt érdemlően nem sikerült bebizonyítani, a közvélemény elfogadta az önpuccsolás tézisét, ami végleg padlóra küldte Arce hitelességét. A MAS sikertelenül hajtotta



végre a pártvezető-cserét, illetve többszörösen is maga alatt vágta a fát. Luis Arce a hatalmas társadalmi elutasítottsága közepette nem indult újra az elnöki posztért, helyette az általa kiválasztott Eduardo del Castillo lett a MAS jelöltje, aki a 3,16%-ot kapott.

Lehet-e Fidesz Orbán után?

Az általunk bemutatott két példa egy képzeletbeli skála két szélét testesíti meg. Amíg Szingapúr a domináns pártok élén előbb-utóbb bekövetkező vezetőváltás egyik legsikeresebb és legjobban menedzselte példája volt, addig nehéz elképzelni a bolíviainál rosszabbul sikerülő személyi cserét. Ami magyar szempontból érdekes a számunkra az az, hogy a Fidesz élén valamikor bekövetkező utódlás milyen várható eredménnyel járna.

A miniszterelnök szavaiból kiindulva megalapozottan számíthatunk egy olyan cserére, ami a szingapúri példához hasonlítható megszervezettséggel menne végbe. Orbán [szerint](#) téves az a nézet a Fidesszel kapcsolatban, hogy az ő személyétől függne a jobboldal jövője Magyarországon. A saját értelmezése szerint ő addig lesz a Fidesz vezetője, ameddig ő és a hozzá közel álló párttársai [úgy gondolják](#), hogy nincs nála jobb alternatíva. Összességében Orbán Viktor nem tartja élet-halál kérdésnek az utódlást, sokakat alkalmasnak talál a feladatra, illetve amikor majd eljön annak az ideje, akkor majd [le fogják vezényelni](#).



Annyi viszont kiviláglik a kormányfő nyilatkozataiból, hogy nem rendelkezik olyan alkotmányosságot semmibe politikai ambíciókkal, mint amivel az ellehetetlenült és kizorított Evo Morales rendelkezett. Kétséget kizáróan döntő szava lesz a miniszterelnöknek abban, hogy ki és mikor kövesse őt a párt élén, így nehezen képzelhető el egy Bolíviához hasonló forgatókönyv. A Fidesz működési logikájához hozzátartozik a párt formális struktúrái mellett működő informális hálózatok kitüntetett szerepe. A Fidesz felsővezetése is hasonlóképpen áll fel: abba nem csak azok a politikusok tartoznak bele, akik éppen magasrangú pozícióval rendelkeznek, hanem azok is, akiknek nagy tekintélyük van a párton belül. Nem kell hosszasan taglalni, hogy Orbánnak ez megvan. Minden adott lenne ahhoz, hogy Orbán Viktornak a visszalépését követően is jelentős ráhatása legyen a Fideszen belüli folyamatokra. Ezen a téren ugyancsak a szingapúrihoz hasonló megoldást tarthatunk a leginkább valószínűnek.

Végezetül az utolsó faktorra, a Fidesz belső kohéziójára és fegyelmezettségére térünk ki. A magyar kormánypárt fegyelmezettsége elsősorban annak erős centralizációjából és a pártelnökbe vetett bizalomból fakad. Orbán Viktor egészen rövid epizódoktól eltekintve (a 2006-os vereség némileg megingatta a párton belüli pozícióját) szinte mindig egységbe tudta terelni a kormánypárton belüli erőcsoportokat és irányzatokat. Nem tudhatjuk előre, hogy ezek az egymással rivalizáló csoportok miképpen reagálnának Orbán visszavonulására. Nincs semmi garancia arra, hogy a párton belüli



verseny ne lenne kontraproduktív egy ilyen szituációban. Ezen a téren sok múlhat azon, hogy Orbán milyen szerepet töltene be a Fideszen belül, mivel annak jelzésértéke lehet. Nyílt titok, hogy a miniszterelnök példaként tekint Li Kuang-jao-ra. Könnyen elképzelhető, hogy helyet szorítanának neki egy olyan kormányban, ahol már nem ő lesz a kormányfő.

Összegzés

Sokszor azt hallhatjuk, hogy a Fidesz és a hozzá hasonló külföldi domináns pártok szinte elképzelhetetlenek anélkül a vezető nélkül, aki a saját képére formálta a pártot, illetve évtizedeken keresztül meghatározta az ország politikai életét. Ebből azonban nem érdemes azt a következtetést levonni, hogy a domináns pártok szükségszerűen össze is omlának, ha a vezetőjük hátralép a politikából. Ugyanez igaz lehet a Fideszre is. A nemzetközi példák arra voltak a segítségünkre, hogy tisztábban láthassuk, hogy mikor lesz sikeres vagy sikertelen a domináns pártokon belül a csere.

Több, egymással szorosan összekapcsolódó tényező esetén tekinthető bombabiztosnak a vezetőváltás. Először is, a kiválasztásnak és a hatalom átadásának előre megtervezettnek kell lennie. Másodszor, hatalmas előnyt jelenthet, ha az előd és az utód kölcsönösen elismerik a másikat, nincsenek személyes és politikai nézeteltérések. Fontos gesztus lehet az, ha a korábbi vezető valamilyen politikai szerepet vállal az új vezetés alatt. Az is sokat számíthat, hogy a két vezető stílusa között



ne legyen hatalmas a kontraszt, mivel az előd nagy mértékben formálta a választók vezetéssel kapcsolatos elképzeléseit. Az is a váltás sikerességét készíti elő, hogyha a domináns párt egysége nem törik meg a vérfrissítés következtében. Amennyiben az új vezetőnek egy decentralizált párttal kell szembenéznie, akkor a súlyos megosztottság könnyedén alááshatja a vezetői működését.

Önmagában a 2026-os választás nem dönti el hosszú távon a Fidesz jövőjét, bár vízválasztó lesz. Ha a Fidesz nyeri a választást, akkor Orbán Viktor elnapolhatná az utódlási kérdést még négy évig. Vereség esetén pedig minden korábbinál erősebben meghatározná a Fidesz belső napirendjét, de még ez se vehető biztosan. Orbán Viktor kétszer nyolc évig volt eddig ellenzékben és még mindig a magyar politika legmeghatározóbb politikusaként tartjuk számon. Hacsak nem történik valami olyasmi, ami végérvényesen hiteltelenné tenné Orbán hitelességét a választói előtt, akkor is meghatározó szereplő maradna a Fideszen belül.